

BLICK PÅ GAMLA LYSING GENOM EN ÅLDRIK MATRIKEL

Det finns många kunskapskällor om gamla tiders Östergötland. En föga beaktad torde vara den tryckta matrikeln över Linköping stifts för-

samlingar. Kanske kan det intressera några att se 1836 års upplaga av denna publikation, "Ut-kast till matrikel över Linköpings stift" av P A

Stenkula, skildrad den kyrkliga organisationen i Lysings prosteri.

Prosteriet eller kontraktet omfattade 8 socknar med 5 pastorat. Håradets 9:e socken, Hårstad, hade 1830 kyrkligt sett sammanslagits med Varderstad och finns inte med. För varje församling noteras mycket noga jängd och bredd och antal hemman, folkmängd och avstånd till närmaste stad, prästens namn och åtskilligt annat. Låt mig ge några stickprov ur det ganska rikhaltiga materialet.

1. Stora Aby och Odeshöj

1834 fanns det 2 605 invånare i moderförsamlingen Aby och 2 941 i annexet Odeshöj. Kyrkoherde och kontraktsprost var David Leonard Kinmanson, vars namn lever i en donationsfond. Man får veta att det är slättland i norra sockendelen och bergigt i den södra. Skogen är dålig. Sockenmagasinet inrättades 1500 och har 165 sädestunnor i lager. Sju dagsverkestorp hörde till kyrkoherdebostället samt hemmanen Alboryd och Knäpperud. Inte undra på att pastoratet förr ansågs vara stiftets "fetas-te". "Mättligt skola kaplanerna hava det", det märks på uppgifterna om det betydligt mindre komministerbostället Storerud.

Annexet Odeshöj har, sägs det, en genom vanvård försämrad skogsbygd och flera sjöar, av vilka Engeryds-sjön och Wisjön är störst. Nu är Angerydssjön, som vi skriver, så liten att den knappast märks på kartan! Det noteras att Bodedal, Gumby, Glasfall, Havrekullen, Östra Haddåsen, Smedstorp, Svinåsen och Tyrsaböl sedan 1696 tillhörde Wissingsborgs skola. Först i våra dar har dessa gårdar friköpts. Som ett bevis för Odeshöjs förnämliga jordbruk meddelas att universitetet i Uppsala sedan 1601 haft sk kronotiede av skörden — ovisst om detta gällde alla gårdar. "Förr funnos här många kalkbännerier", ja, det berättas ju att sockenborna betalade skatt till Per Brahe i kalk. I sockenmagasinet från 1780 fanns 120 tunnor säd. "Socknen äger ett fattighus av sten vid kyrkogårdsmuren med fyrmilig fattigstuga i nedre våningen, i övre sockenstuga och ett rum till klockarens disposition och på vinden förvaringsrum för luttig-förrådet." Men var låg då sockenmagasinet? Kommministern hette N Weimars och blev sedermera kyrkoherde i Viåreda.

2. Rök och Heda
Rök hade 1 077 invånare och Heda 973. Carl Hedmark hette kyrkoherden som bodde i Rök. Han var gift med en dotter till komminister Anders Berzelius i Väversunda, farbror, tror jag, till den berömda kemisten med samma namn. Rök var en så utpräglad slättbygd att bara sju hemman där hade skog tillräckligt. Millingsorp

3. Trehörna
Trehörna hade bara 781 invånare men egen kyrkoherde. C J Pettersson, vars far också var präst i församlingen. Prästerna tillsattes av patronen på Trehörna säteri. Marken är mera bergig än jämn och genomskuren av 7 insjöar, 2 gölar och två

4. Västra Tollstad
Socknen hade ännu eget pastorat men bara 756 invånare. N M Danson hette kyrkoherden. Andra sedan 1579 hade Tollstad varit "kongligt pastorat", d v s konungen hade utnämnt herden utan val. Det berättas att staten ägde större delen av Dags mosse och tog hand om den goda skörden där. Sockenmagasinet förvarade 163 tunnor säd. Tidigare hade funnits en av pastor Udden inrättad skola — den måste ha varit bygdens allra första. "Vid kyrkan har fördom varit tingsstad eller domarsäte, varföre ock den lärde Cl Örnheljm i ett egenhändigt manuskript kallar sockenkyrkan Tollstad (efter tolnämnden)", får man veta.

5. Svanshals och Kumla
Svanshals hade 1 091 invånare men Kumla bara 292. L M Kinnander var kyrkoherde och Carl Hellberg komminister i Kumla. Kyrkoherden hade tidigare haft en av Fredrik i beviljad rätt att hämta ved på Omberg — var-

sågs vara särskilt bördig gård med åker till 100 tunnors utsäde och äng till 200 lass hö. Sockenmagasinet från 1782 hade 68 sädestunnor i behållning. Som läsekretsen säkert vet, var dessa magasin reservförråd att låta till vid missväxt. Kyrkan uppges vara en av de äldsta i orten — ja, det var innan den revs och nyuppfördes 1844. Det var då man hittade Rök-stenen i en bod på kyrkogården.

Heda förklarar vara ett slättland utan sjo och med jordbruk som enda näring. Kommministern hette Daniel Lånahagen, av samma släkt som den berömda borgmästaren i Stockholm som många minns. "En hälsokälla finnes på Haggstads ågor, använd med fördel mot giktplågor". Kåban finns väl kvar än i dag. Man får vidare veta att Heda kyrka sannolikt är den äldsta på stiftets landsbygd. Skog var det väldigt ont om men något kunde hämtas från allmänningen i Hällemon, Stora Aby.

3. Västra Tollstad

Socken hade ännu eget pastorat men bara 756 invånare. N M Danson hette kyrkoherden. Andra sedan 1579 hade Tollstad varit "kongligt pastorat", d v s konungen hade utnämnt herden utan val. Det berättas att staten ägde större delen av Dags mosse och tog hand om den goda skörden där. Sockenmagasinet förvarade 163 tunnor säd. Tidigare hade funnits en av pastor Udden inrättad skola — den måste ha varit bygdens allra första. "Vid kyrkan har fördom varit tingsstad eller domarsäte, varföre ock den lärde Cl Örnheljm i ett egenhändigt manuskript kallar sockenkyrkan Tollstad (efter tolnämnden)", får man veta.

6. Svanshals och Kumla
Svanshals hade 1 091 invånare men Kumla bara 292. L M Kinnander var kyrkoherde och Carl Hellberg komminister i Kumla. Kyrkoherden hade tidigare haft en av Fredrik i beviljad rätt att hämta ved på Omberg — var-

Vadstenabor ... FORTS FRÅN SID 1

förbundet, har blandat sig i saken och håller i n på och utredor om kommunen eller de tidigare anställda, har rätt.

KOMMUNEN HAR GÅTT TILL RYGGEN

Vi tycker att kommunen har gått bakom ryggen på oss, säger en av de tidigare anställda. De hade hoppats för en tid sedan att de skulle renhållningsarbetare. Alla tre från Vadstena sökte plats men ingen fick den. Istället för kommunen är annan kommunanställd och satte på det jobbet. Man tycker att de kunde hjälpt administrera någon eller några av oss.

VI HAR HANDLAT RIKTIGT

Att vi anställde en redan tidigare kommunalanställd hänger samman med den policy kommunen har. Där säger man att omplaceringar av det här slaget är att föredra. Den det gäller var tidigare anställd på anläggningssidan och fick helt enkelt flytta över på renhållningssidan. Allt enligt de rekommendationer vi har att gå efter slutar Henriks-son.

Många invånare har sagt rent ut att de saknar den gamla ordningen.

är", lyder en målände beskrivning. Före 1759 saknade Trehörna allmän väg. Sistnämnda är påberojades ett stort vägbygge mot Linderås och Rök. Märkvärdigt är det upphöjda läge mellansta delen av socknen har där allmänna vägen framgår — till den grad att Omberg på många ställen ses ända ned till dess fot även om sjöarna Vättern och Träsnen enuru liggande bakom Rök och Aby skogar. Det berättas förstås, hur sateriets ägare, landshovdinen Växjö Kristoffer Ribbing, 1643 fick ja av drottning Kristinas förmyndarregering till att bygga kyrka Major Sien Edström berättar i Strövtåg i Lysingsbygden hur man tog delar av Stora Aby, Linderås och Säby och gjorde en helt ny socken, senare utökad med några gårdar i Rinna.

6. Svanshals och Kumla
Svanshals hade 1 091 invånare men Kumla bara 292. L M Kinnander var kyrkoherde och Carl Hellberg komminister i Kumla. Kyrkoherden hade tidigare haft en av Fredrik i beviljad rätt att hämta ved på Omberg — var-

Fel fånge frigavs

En bankrånare som väntade på rättegång blev nyligen frigiven av misstag från fängelset i West Memphis, Arkansas, och dessutom skjutsad till busstationen. Han har inte hört av sedan dess. Billy Charles Lasker satt av en dom på tio dagar för att han o-lägligt öppnat ett brev då han arbetade på posten. Han delade cell med Carl Eugene Webster från Jacksonville i Florida som anklagades för att ha försökt råna en bank. När sheriffen meddelade att Lasker kunde frigås passade Webster på två timmar senare frågade Lasker när han skulle frigås och nu har han ett nytt åtal på påsen — för att ha hjälpt Webster att rymma.

Dynga, dynga över Australien

Australien dröms att dränkas av kodynga, lyder sensationella rapporter. Därför har man väntats att börja importera dyngbaggar från Afrika genom att det i Australien inte finns några dyngbaggar. Detta gör att kodyngan på befästa korna blir hård som cement och därigenom ökar värdet på viktigheten. I Australien finns ca 30 miljoner nötkreatur, som per år producerar dynga som täcker behovet för 1 miljoner hektar betesmark. I de flesta länder fransett Australien gräver dyngbaggen tunnlar i marken och i dessa rullar de ner små skivor av dynga. Därigenom kan dyngbaggen på upp till 45 minuter rensa skivorna från kodynga. Så det är ett stort nationalekonomiskt bidrag som dyngbaggen lämnar till Australien.

Sagt

Ett gott samvete är bättre än två vittnen.
Ett liv utan kärlek är ett år utan sommar.
Självtyllt är framgångens hemlighet.
Håll ögonen på dina ideal och fötterna på jorden.
Lämna dina vanor, hemma och res lättare.

Hamstrande räb

defull i en nästan skoglös församling — men den var nu indragen. Eftersom kyrkoherdebostället hade inte mindre än 8 torp, gör alltsammans ett välbärgat intryck. På prästegårdens ågor har fordom legat gamla sätesgårderna Svanshals, efter vilken kyrkan fått namnet. Traditionen säger att en junker Eregisl, gift med Ramborg, hertig Bengts och Sigrid den vänas dotter, skänkt samma sätesgård till kyrkan och att stenen till hennes västra del är tagen av de raserade herregårdshusen.

Om Kumla sägs att där fanns tre säterier — vilka utom Sjötna vore roligt att veta — och att socknen fått namn efter stenkummel i närheten av kyrkan. Men sockenkyrkan var förfallen och skulle "enligt sockenstämmbeslut ödeläggas, så snart Svanshals kyrka fördrar ombyggnad och reparation då församlingarna där skola äga gemensamt tempel", heter det. Vi kan vara glada över att denna dystra spådom av anno 1834 inte gick i uppfyllelse.

Hugo Brolin

Ligaleda i lördage

Tipsextra har tur med sin direktsända match också på lördag. Då får vi nämligen se match nr 12 på stryktypskupongen vilken är cupfinalen mellan Wolverhampton och Ipswich. Ipswich är särskilt intressant just nu, eftersom klubben i senaste omgång en gick upp som ligaledare i division I efter seger över Birmingham med 1-0.

Om tipparna ansatt att de senaste veckorna ojudat på de mest märkliga resultat, så kan man tänka sig en sk god fortsättning. Nu är det nämligen fråga om idel cupmatcher i FA-tureringens tredje omgång. Först den 3 maj får vi se vilka lag som får den äran att uppträda i den klassiska finalen på Wembley i London.

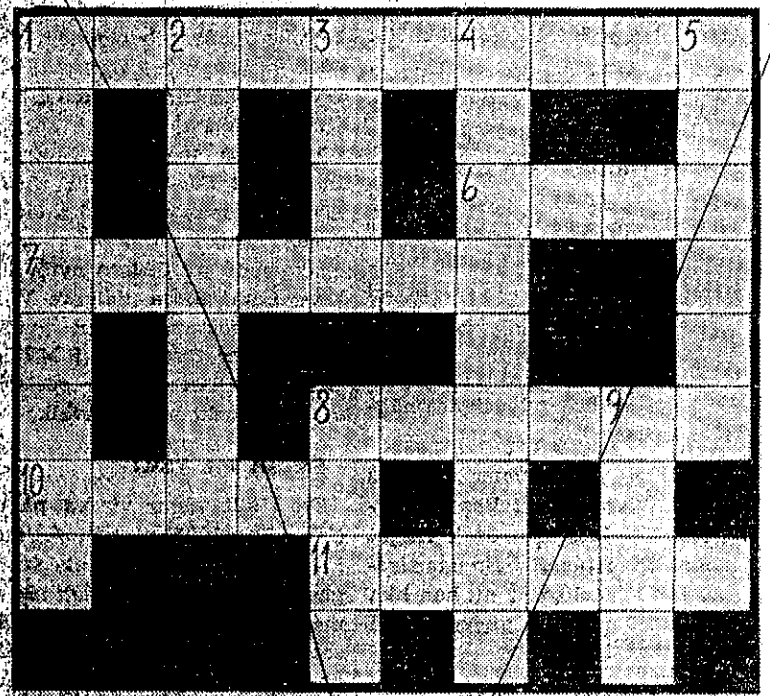
GRIVE TIPPAR

Wolverhampton är en besvärlig bortaplan för alla lag, också för det Ipswich som leder den spännande toppstriden i ligan. Det

ligger gar masegel, pass jämn som helst torn Beng döme son övriga 12 tipskupon, matcherna klubbar se taste av d pool—Stol raren Liv gå vidare lands bäst missades eftersom castle blev gången på derlek.

FA-CU LOTTI För övri med jäml framgår s nr 13, där III skall Rangers.

Melodikrysset

Arets fö tre banor Aby med Som vanli övveraskni väder och Här följer

- Lopp 1: 5 GABY, 2 ELLE, 7 DESERT
- Lopp 2: 4 MORFA, 1 STANL, 2 SALTO
- Lopp 3: 12 MR EG, 1 FOKIN, 6 KING M
- Lopp 4: 5 HAMPU, 4 SECOMI, 15 GET ME
- Lopp 5: 6 MAMIE, 7 PONDEI, 2 CORO
- Lopp 6: 10 PEANU, 3 STARW, 1 ROLLY, Jättefavo lopp 1 och Favorittra System 8 5 (res 7), 4 - 1 - 2, 12 - 1 - 1, 5 (res 4), 2 - 6 - 7, 10 - 3 -

Skolmatsedeln

- Vadstena och Motala**
Tisdag: Pytt i panna, rödbetor, Juice.
Onsdag: Rimmad broiler, citronsås, amerikansk grönsaksbl, potatis.
Torsdag: Pannbiff, lök, vitkålsallad, potatis.
Fredag: Stekt fisk, spenat, potatis.
- Rogslösa, Orberga, Hov och Aska**
Tisdag: Pytt i panna, rödbetor, Juice.
Tisdag: Rimmad broiler, rotmos, ätter.
Torsdag: Fläskfärsare, sås, grönsaker, potatis.
Fredag: Stekt fisk, spenat, po-

Dags att pren PÅ ÖSTGÖTA-